

SNO IR JOS SPECIALIZUOTŲ ORGANIZACIJŲ
DEPOZITINIAI FONDAI TARYBŲ SAJUNGOJE

RAIMUNDA BALSYTE

Tarybų Sąjungos Komunistų partija ir Tarybinė vyriausybė tvirtai remia tarptautinių organizacijų, ypač Suvienytųjų Nacijų organizacijos, kilnius tikslus: „Mes stojame už tai, kad būtų stiprinama Suvienytųjų Nacijų organizacija, didinamas jos vaidmuo stiprinant tarptautinę taiką ir saugumą“, — sakoma kreipimesi į pasaulio parlamentus, vyriausybes, politines partijas ir tautas¹.

Plačiaaspėktę SNO ir jos specializuotų organizacijų veiklą atspindi jų leidžiami dokumentai ir leidiniai, kuriuos komplektuoja depozitinės bibliotekos.

Tarybų Sąjungoje veikia šešios SNO depozitinės bibliotekos, kurios reguliariai gauna SNO leidžiamą medžiagą, — TSRS valstybinė V Lenino biblioteka, Visuomenės mokslų informacijos institutas, Ukrainos TSR MA centrinė biblioteka, Valstybinė V Lenino biblioteka Minske, Leningrado bei Vilniaus universitetų mokslinės bibliotekos. SNO depozitinių bibliotekų skaičius nėra pastovus, todėl reikia pažymėti, jog keletas bibliotekų tam tikrais laikotarpiais yra buvusios SNO depozitinėmis bibliotekomis ir turėjo sukauptusias SNO dokumentų bei leidinių dalinius depozitinius fondus. Tai Valstybinė viešoji M. Saltykovo-Sčedrino biblioteka, TSRS MA Azijos tautų institutas, Maskvos valstybinio M. Lomonosovo universiteto

mokslinė biblioteka, TSRS MA Sibiro skyriaus valstybinė mokslinė-techninė biblioteka, Sąjunginė valstybinė užsienio literatūros biblioteka bei Armėnijos TSR MA biblioteka. Literatūros apie buvusių SNO depozitinių bibliotekų fondus faktiškai nėra, todėl tam tikra informacija apie šių fondų kompleksitavimą bei panaudojimą gauta anketiniu būdu (anketa išplatinta per SNO informacijos centrą Maskvoje). Į anketą neatsakė Armėnijos TSR MA biblioteka bei TSRS MA Azijos tautų institutas. Valstybinė viešoji M. Saltykovo-Sčedrino biblioteka atsuntė atsakymą, nurodydama, jog ji niekada nėra buvusi SNO ir jos specializuotų organizacijų depozitinė biblioteka. Tuo tarpu 1965 m. ir 1966 m. išleistuose SNO depozitinių bibliotekų ir informacijos centrų sąrašuose ši biblioteka pažymėta²⁻³. Tikslī informacija apie depozito statuso suteikimą ir jo perdavimą kitai bibliotekai turėtų būti perduodama SNO informacijos centru Maskvoje bei atitinkamai bibliotekai. Likusios trys bibliotekos SNO depozito statusą turėjo: Sąjunginė valstybinė užsienio literatūros biblioteka — 1964—1975 m., Maskvos valstybinio universiteto mokslinė biblioteka — 1965—1975 m., TSRS MA Sibiro skyriaus valstybinė viešoji mokslinė-techninė biblioteka — 1970—1975 m.

¹ TSRS. Aukščiausioji Taryba, TSKP. CK. Kreipimasis į pasaulio parlamentus, vyriausybes, politines partijas ir tautas. — Tiesa, 1982, gruod. 23.

² List of libraries and information centres receiving United Nations material. 28 June, 1965. — United Nations, 1965, p. 19 (ST/LIB/12/Rev. 1).

³ Ten pat. 12 November, 1966. — United Nations, 1966, p. 15. (ST/LIB/12/Rev. 2).

Sios bibliotekos veikė kaip daliniai SNO depozitarai, jų fondai buvo komplektuojami anglų, rusų ir prancūzų kalbomis. Fondų išdėstymas bibliotekose buvo toks:

— Sąjunginėje valstybinėje užsienio literatūros bibliotekoje periodiniai leidiniai bei dokumentai — atskiroje kolekcijoje (pagal dokumentų indeksus ir numerius); knygos — bendroje saugykloje (pagal bendrą bibliotekoje priimtą sistemą);

— TSRS MA Sibiro skyriaus valstybinėje viešojoje mokslinėje-techninėje bibliotekoje fondas išskirstytas po įvairias skaityklas bei pagrindinę saugyklą (formatinis-chronologinis išdėstymo būdas);

— Maskvos valstybinio universiteto mokslinėje bibliotekoje — tik bendroje knygų saugykloje (Reiso sistema).

Visose bibliotekose SNO medžiaga buvo klasifikuojama pagal bibliotekinę-bibliografinę klasifikaciją (BBK). Šia medžiaga skaitytojai mažai naudojami.

1975 m., įvedus įnašų sistemą, minėtos bibliotekos nustojo komplektuoti SNO medžiagą.

Sąjunginė valstybinė užsienio literatūros biblioteka SNO depozitinį fondą perdavė TSRS valstybinei V. Lenino bibliotekai, o TSRS MA Sibiro skyriaus valstybinė viešoji mokslinė-techninė biblioteka ir Maskvos valstybinio universiteto mokslinė biblioteka SNO depozitinius fondus pasiliko savo bibliotekose.

Minėtoms bibliotekoms, komplektuojant ir tvarkant SNO išleistą medžiagą, teko susidurti su keletu sunkumų: trūko susistemintų retrospektyvių ir einamųjų bibliografinių priemonių, sunku buvo sekti komplektuojamos medžiagos pilnumą.

Trumpa bibliotekų, buvusių SNO depozitarais, charakteristika rodo, jog bibliotekose nebuvo vieningos darbo su SNO medžiaga metodikos, jog depozitinių fondų organizavimas bibliotekoms buvo gana sudėtinga problema.

Šiuo metu Tarybų Sąjungoje SNO ir jos specializuotų organizacijų depozitiniai fondai komplektuojami 12-oje veikiančių depozitarų (žr. 1 lentelę).

I lentelė

SNO IR JOS SPECIALIZUOTŲ ORGANIZACIJŲ DEPOZITINIS BIBLIOTEKOS TARYBŲ SĄJUNGOJE

	Įstaigos bei organizacijos						
	Susijusių Nacijų Organizacija	Susijusių Nacijų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija	Tarptautinė darbo organizacija	Tarptautinė atominės energijos agentūra	Tarptautinis susitarimų dėl tarčių ir prekybos	Pasaulinė sveikatos apsaugos organizacija	Tarptautinė civilinės aviacijos organizacija
Leningrado valstybinio universiteto moksl. b-ka	×						
TSRS valstybinė V Lenino b-ka	×	×	×	×		×	×
Ukrainos TSR MA centrinė b-ka	×	×	×	×	×	×	×

	Istaigos bei organizacijos						
	Suvienyčių Nacijų Organizacija	Suvienyčių Nacijų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija	Tarptautinė darbo organizacija	Tarptautinė atominės energijos agentūra	Tarptautinis susitarimas dėl tarifų ir prekybos	Pasaulinė sveikatos apsaugos organizacija	Tarptautinė civilinės aviacijos organizacija
Valstybinė V Lenino b-ka Minske	×	×					
Vilniaus valstybinio universiteto moksl. b-ka	×	×				×	
Visuomenės mokslų informacijos in-tas (INION)	×	×	×	×	×	×	×
Valstybinė M. Saltykovo-Ščedrino viešoji b-ka		×					
Sąjunginė valstybinė užsienio lit. b-ka		×					
TSRS MA b-ka Leningrade		×					
Moskvos valstybinio un-to M. Gorkio mokslinė b-ka		×					
TSRS MA Orientalistikos in-to b-ka		×					
Valstybinė V. G. Korolenkos b-ka Char-koje		×					

UNESCO medžiaga komplektuojama 11-oje bibliotekų, SNO — šešiose, Pasaulinės sveikatos apsaugos organizacijos — keturiose, Tarptautinės darbo organizacijos, Tarptautinės atominės energijos agentūros bei Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos — trijose, Tarptautinio susitarimo dėl tarifų ir prekybos — dviejose. Ukrainos TSR MA centrinė biblioteka bei Visuomenės mokslų informacijos institutas komplektuoja visų septynių 1 lentelėje nurodytų SNO ir jos specializuotų organizacijų leidžiamą medžiagą, TSRS valstybinė V. Lenino biblioteka negauna Tarptautinio susitarimo dėl tarifų ir prekybos leidinių. Likusios bibliotekos

yra vienos, dviejų ar trijų SNO sistamai priklausančių tarptautinių organizacijų depozitarai.

Pagrindiniai tarptautinės dokumentacijos komplektavimo šaltiniai yra pačios tarptautinės organizacijos. SNO medžiagą į depozitines bibliotekas skirsto:

1. Leidybos skyriaus Paskirstymo sektorius SNO būstinėje.
2. Paskirstymo ir pardavimo sektorius prie SNO atstovybės Zenevoje.
3. UNIDO dokumentacijos grupė Vienoje.
4. Regioninės komisijos.
5. Viešosios informacijos departamentas SNO būstinėje.

Dalį depozitinės medžiagos bibliotekos gauna iš SNO informacijos centro Maskvoje (vaizdines priemones, informacinio pobūdžio medžiagą ir pan.).

Depozitinės bibliotekos SNO medžiagą komplektuoja ne tik depozito teisėmis. Jos papildo SNO depozitinius fondus iš kitų komplektavimo šaltinių, pavyzdžiui, kolektorių, užsienio reikalų ministerijų, mainais arba dovanomis. SNO ir jos specializuotų organizacijų medžiaga, patekusi į bibliotekas ne depozito teisėmis, depozitiniuose fonduose neišskiriama (Vilniaus universiteto mokslinėje bibliotekoje ne depozito teisėmis gauta medžiaga sudarė 13,2% 1981 m., 26% — 1982 m. ir t. t.).

Tarybų Sąjungoje veikiančios trys SNO depozitinės bibliotekos šios organizacijos medžiagą komplektuoja nemokamai, likusios SNO medžiagą įsigyja už valiutą ar mainais (Vilniaus ir Leningrado universitetų mokslinės bibliotekos — už valiutą, o INION — mainais).

Vieninteliame INION-e SNO depozitinis fondas komplektuojamas mainais, t. y. INION ne tik gauna tarptautinę dokumentaciją, bet ir per SNO sistemą platina tarybinę literatūrą. INION keičiasi ne tik knygomis ir žurnalais, bet ir mikrofilmais bei kserokopijomis.

Depozitiniai fondai TSRS bibliotekose komplektuojami anglų ir rusų kalbomis, dalis fondų — prancūzų ir ispanų kalbomis. Šiuo metu visos SNO depozitinės bibliotekos komplektuoja pilnus depozitinius fondus, t. y. juos sudaro pagrindinių SNO organų oficialūs dokumentai, pardavimui skirti leidiniai, periodiniai leidiniai ir SNO sutarčių serijos. Be to, joms atsiunčiama ir kita bendro platinimo kategorijos medžiaga, t. y. įvairių papildomų organų dokumentai ir leidiniai.

Pateikti statistinius duomenis apie SNO ir jos specializuotų organizacijų depozitinius fondus yra gana sunku

(statistika nevedama pagal organizacijas). Kasmet depozitiniai fondai bibliotekose papildomi nevienodai: Valstybinėje V. Lenino bibliotekoje Minske — 11.600 egz., Vilniaus universiteto mokslinėje bibliotekoje — 10.700 egz., Ukrainos TSR MA centrinėje bibliotekoje — 31.500 egz.

Komplektuojamą tarptautinių organizacijų medžiagą TSRS bibliotekose galima išskirti į tris grupes: knygas, periodinius leidinius ir mimeografuotus dokumentus.

Pirmajai grupei priskiriami leidiniai apie organizacijos veiklą arba nagrinėjantys jos sprendžiamas problemas, taip pat leidiniai, pažymėti pardavimo kodu. Gaunamų SNO knygų tematiką galima pailiustruoti Valstybinės V. Lenino bibliotekos Minske pavyzdžiu: 1982 m. bibliotekoje gautų knygų tematika buvo tokia: visuomeninė-politinė literatūra — 95,1%, bendro pobūdžio literatūra — 3%, techninė — 1,3%, kita — 0,6%, t. y. didžiausias procentas tenka visuomeninei-politinei literatūrai. Tai patvirtina ir kitų metų duomenys: 1978 m. ji sudarė 83,2%, 1979 m. — 88,8%, 1980 m. — 90,8%, 1981 m. — 90,6%. Kalbiniu atžvilgiu knygų rusų kalba šioje bibliotekoje sudaro 39,2%, Vilniaus universiteto mokslinėje bibliotekoje — 49,8%.

Periodinių leidinių tarpe didžiausias procentas taip pat tenka visuomeniniams-politiniams — 70,5%, techniniams — 11,8%, bendro pobūdžio — 9,6%, medicinos ir gamtos mokslų — 2,3%.

TSRS valstybinės V. Lenino bibliotekos, Valstybinės V. Lenino bibliotekos Minske bei Vilniaus universiteto mokslinės bibliotekos fondai kasmet papildomi 10.000 mimeografuotų dokumentų (žr. 2 lentelę). Didelis šių dokumentų kiekiš, gautas Ukrainos TSR MA centrinėje bibliotekoje 1978 ir 1979 metais, paaiškinamas jų papildymu iš

MIMEOGRAFUOTŲ DOKUMENTŲ AUGIMAS SNO IR JOS SPECIALIZUOTŲ ORGANIZACIJŲ DEPOZITINIUISE FONDUOSE TSRS

	Metai				
	1978	1979	1980	1981	
Leningrado valstybinio universiteto moksl. b-ka	×	×	8.341	×	×
TSRS valstybinė V. Lenino b-ka	6.957	7.982	8.347	12.045	8.972
Ukrainos TSR MA centrinė b-ka	52.396	33.385	14.740	11.653	×
Valstybinė V. Lenino b-ka Minske	11.416	11.603	9.675	10.009	10.413
Vilniaus valstybinio universiteto moksl. b-ka	8.183	7.021	12.088	12.578	7.441
Visuomenės mokslų informacijos in-tas (INION)	12.200	14.700	×	×	×

× — nerasti duomenys.

Ukrainos TSR užsienio reikalų ministerijos. Valstybinė V Lenino biblioteka Minske, Vilniaus bei Leningrado universitetų mokslinės bibliotekos komplektuoja tik SNO bei UNESCO mimeografuotus dokumentus, o kitos depozitinės bibliotekos — dar ir Tarptautinės atominės energijos agentūros arba Pasaulinės sveikatos apsaugos organizacijos mimeografuotus dokumentus. Tuo tarpu visos SNO depozitinės bibliotekos komplektuoja SNO spausdintus dokumentus.

Tarptautinės dokumentacijos panaudojimas yra svarbi visų SNO depozitinių bibliotekų problema — SNO ir jos specializuotų organizacijų medžiagos išdavimas per metus sudaro 2.560 egz. Vilniaus universiteto mokslinėje bibliotekoje, 14.540 egz. Ukrainos TSR MA centrinėje bibliotekoje. Vilniaus universiteto mokslinėje bibliotekoje tai sudaro tik 1,5—2% viso depozitinio fondo. Didžiausias išduotos medžiagos kiekis VVU bibliotekoje tenka mimeografu-

tiems dokumentams — 1.516 egz., periodiniams leidiniams — 1.071 egz., knygoms — 220 egz. (1982 m.). Lyginant su 1978 m., mimeografuotų dokumentų išdavimas išliko beveik toks pat (sumažėjo 3,7%), o periodinių leidinių išdavimas padidėjo 1,2 karto, knygų — 1,4 karto. Kalbiniu atžvilgiu dokumentai bei leidiniai panaudojami maždaug vienodai (vidutinis metinis išduotos medžiagos kiekis anglų k. — 1.285 egz., rusų k. — 1.269 egz.).

Ukrainos TSR MA centrinėje bibliotekoje tarptautinių organizacijų medžiagos išdavimas 1978—1981 m. padvigubėjo, t. y. 1978 m. sudarė 8.247 egz., o 1981 m. — 16.710 egz. Leidiniai rusų k. išduodami du kartus dažniau nei užsienio k. Tematikos atžvilgiu pirmoji vieta tenka visuomeninei-politinei literatūrai — 69%, bendro pobūdžio — 18%, medicininei — 3,5%, techninei — 3,4%, kitai — 6,1%.

Vilniaus universiteto mokslinėje bibliotekoje bei Valstybinėje V Lenino

bibliotekoje Minske atlikta SNO ir jos specializuotų organizacijų periodinių leidinių panaudojimo analizė. Pirmojoje 1978—1982 metų laikotarpiu skaitytojams buvo išduoti 75-ių pavadinimų periodiniai leidiniai (1.579 egz.), 37-ių pavadinimų UNESCO periodiniai leidiniai (2.230 egz.), šešių pavadinimų Pasaulinės sveikatos apsaugos organizacijos periodiniai leidiniai (518 egz.). Tarptautinių organizacijų periodiniai leidiniai užsienio k. minėtose Vilniaus ir Minsko bibliotekose panaudojami nevienodai, pavyzdžiui, 1978—1982 m. Vilniaus universiteto mokslinėje bibliotekoje buvo išduota 90 pavadinimų periodinių leidinių, o Valstybinėje V. Lenino bibliotekoje Minske — tik 36 pavadinimų, t. y. 2,5 karto mažiau.

Tarptautinės dokumentacijos skaitytojus labiausiai domina demografijos, ekonomikos, jūrų teisės, gamtos apsaugos, kultūros bei švietimo problemos. Šia medžiaga naudojami studentai, aspirantai, dėstytojai, moksliniai bendradarbiai, taip pat įvairūs specialistai. Depozitiniais fondais naudojami ir skaitytojai, atvykę iš kitų TSRS miestų (pavyzdžiui, Vilniaus universiteto mokslinėje bibliotekoje — iš Rygos, Kalingrado, Leningrado). Kijeve, Leningrade, Maskvoje šia medžiaga domisi ir nemaža skaitytojų užsieniečių.

Vilniaus valstybinio V. Kapsuko
universiteto
Bibliotekininkystės katedra

Nepakankamas tarptautinės dokumentacijos panaudojimas rodo, jog reikia labiau apgalvotos, aktyvesnės šios medžiagos propagandos. Viena iš priemonių galėtų tapti SNO ir jos specializuotų organizacijų suvestinis katalogas, kuris atspindėtų šių organizacijų medžiagą, komplektuojamą TSRS depozitinėse bibliotekose. Kuri nors depozitinė biblioteka turėtų tapti atsakinga už šio katalogo leidimą.

Konkretų indėlį galėtų įnešti seminaras, kuris nagrinėtų darbo su SNO depozitiniais fondais klausimus. Jį galėtų surengti viena iš stambiausių bibliotekų, pavyzdžiui, Ukrainos TSR MA centrinė biblioteka.

Tarptautinių organizacijų depozitiniai fondai bibliotekose turėtų būti išskirti į savarankiškas kolekcijas — tai leistų vesti tikslią apskaitą, operatyviau aptarnauti skaitytojus, padidinti literatūros išdavimą.

Atsižvelgiant į priimtas rekomendacijas (1972 m. simpoziumas tarptautinės dokumentacijos klausimais) dėl depozitinių bibliotekų darbo pagerinimo nacionaliniu mastu, vieną iš depozitinių bibliotekų reikėtų paskirti atsakinga už visų Tarybų Sąjungoje esančių SNO ir jos specializuotų organizacijų depozitinių bibliotekų veiklą.

Įteikta
1984 m. sausio mėn.

ДЕПОЗИТАРНЫЕ ФОНДЫ ООН И ЕЕ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ В СССР

РАЙМУНДА БАЛЬСИТЕ

Резюме

В статье характеризуются депозитарные фонды ООН тех библиотек, которые в свое время функционировали как депозитарные библиотеки ООН. Шире анализируются депозитарные фонды ООН и ее специализированных учреждений, в настоящее время дейст-

вующих в СССР. Анализируются источники комплектования, структура, а также использование этих фондов. В конце статьи даны рекомендации, как улучшить работу с депозитарными фондами в нашей стране.

**THE DEPOSITORY STOCKS OF THE UNITED NATIONS AND ITS
SPECIALIZED ORGANIZATIONS IN THE USSR**

RAIMUNDA BALSYTE

S u m m a r y

In the beginning of the article the author analyses the depository stocks of the United Nations in the libraries which for some years were the depositories of this organization. A more detailed characteristics is given to the

depository stocks of the United Nations and its specialized organizations, which are functioning in our country nowadays. The recommendations about a better development of these stocks are given in the article, too.